

PROGRAM SMANJENJA ŠTETE U CRNOJ GORI

Što sve podrazumijeva i zašto je važan

PROGRAM SMANJENJA ŠTETE U CRNOJ GORI

Što sve podrazumijeva i zašto je važan

Korišćenje droga sa sobom nosi brojne rizike po zdravlje, a veoma često vodi u zavisnost, hroničnu bolest, koju je moguće spriječiti, koja je izlječiva i od koje se može oporaviti. Iz razloga javnog zdravlja i iz etičkih razloga neophodno je **sprovođenje efikasnih mjera za prevenciju bolesti i svodenje na minimum šteta uzrokovanih zavisnošću od droga.**

„Harm reduction“ ili „smanjenje štete“ podrazumijeva intervencije, programe i politike koje se implementiraju u cilju smanjenja zdravstvenih, društvenih i ekonomskih štetnih posljedica povezanih sa upotrebom droga na pojedinca, zajednice i društvo. Ključni princip smanjenja štete je osmišljavanje pragmatičnog odgovora na problem upotrebe droga kroz hijerarhiju intervencijskih ciljeva kojima se prvenstveno naglašava smanjenje štetnih zdravstvenih posljedica kontinuirane upotrebe droga¹. Na

polju politike u oblasti droga, mjere smanjenja šteta i rizika su dobro integrisane zajedno s mjerama iz područja prevencije, liječenja i rehabilitacije i paralelno obuhvaćaju politiku smanjenja ponude i smanjenja potražnje droga².

Pristupi smanjenja štete niti isključuju niti pretpostavljaju postizanje apstinencije kao cilj tretmana, što znači da se i intervencije koje imaju za cilj postizanje apstinencije mogu potpasti pod hijerarhiju ciljeva smanjenja štete. **Stoga smanjenje štete treba usvojiti i shvatiti kao „kombinovanu intervenciju“, sačinjenu od paketa intervencija prilagođenih lokalnom okruženju i potrebama, koji primarni naglasak daju smanjenju štetnih posljedica upotrebe droga.** Na primjer, u vezi sa smanjenjem štetnih posljedica upotrebe droga injektiranjem, kombinovana

1 European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction EMCDDA (2010). 'Scientific Monograph Series No 10 - Harm reduction: evidence, impacts and challenges', Luxembourg: Publications Office of the European Union 2010 — 462 pp.

2 Harm Reduction. Policy paper on preventing risks and reducing harm linked to the use of psychoactive substances. P-PG (2013) 20. Co-operation Group to Combat Drug Abuse and Illicit Trafficking in Drugs

intervencija može se sastojati od programa razmjene igala i špriceva, programa opijatske supstitucije, usluga savjetovanja, obezbjeđivanja dostupnosti prostora za konzumaciju droga, vršnjačke edukacije i terenskog rada, i promocije javnih politika kojima se podstiče zaštita javnog zdravlja populacija u riziku³.

Zasnovan na pružanju podrške osobama koje aktivno koriste/injektiraju droge, program smanjenja štete od upotrebe droga se u Crnoj Gori sprovodi od 2004. godine. U 2020. godini, intervencije smanjenja štete se pružaju kroz dva Drop-in centra u Podgorici i jedan u Baru; putem rada na terenu na teritoriji cijele Crne Gore; zatim kroz 8 centara za supstitucionu terapiju metadonom i buprenofinom. Program supstitucione terapije metadonom i buprenofinom sprovodi se i u zatvorima.

Prvi program **razmjene igala i špriceva u Crnoj Gori** uveden je 2004. godine u okviru Doma zdravlja Podgorica, na 13 injekcionih punktova. Program je podrazumijevao razmjenu igala i špriceva, odnosno osobe koje koriste/injektiraju droge su podsticane da vrate iskorišćene igle i špriceve kako bi dobili nove. Kasnije su ovi programi prošireni na NVO sektor, gdje se sada sprovode kroz terenski rad i rad drop in centara. Pored igala i špriceva, osobama koje koriste/injektiraju droge je dostupan i drugi materijal - kuvala, alkoholne maramice, podvezice, ampulirana voda, te preparati na bazi heparin-natrijuma za tretman venskih apscesa nastalih injektiranjem droge.

Supstitucija agonistima opioda (OST) – ponekad se naziva i medicinski potpomognuto liječenje (MAT), ili “agonist terapija”, podrazumijeva primjenu supstance

koja je po svojim dejstvima slična onoj koja je izazvala zavisnost. Agonist na taj način “zamjenjuje” osnovnu drogu. Pristup i održavanje na programu mogu poboljšati zdravstvene ishode osoba koje koriste/injektiraju droge, smanjiti predoziranje i rezultirajuću smrtnost, smanjiti kriminalnu aktivnost, rezultirati boljim psihosocijalnim ishodima i smanjiti rizik za trudnice koje koriste injektiraju droge o drogama i za njihovu novorođenčad. OST je naročito značajan u odgovoru na HIV infekciju povezanu sa upotrebom droga, posebno zato što na globalnom nivou, značajan udio osoba koje injektiraju droge koristi opioide.

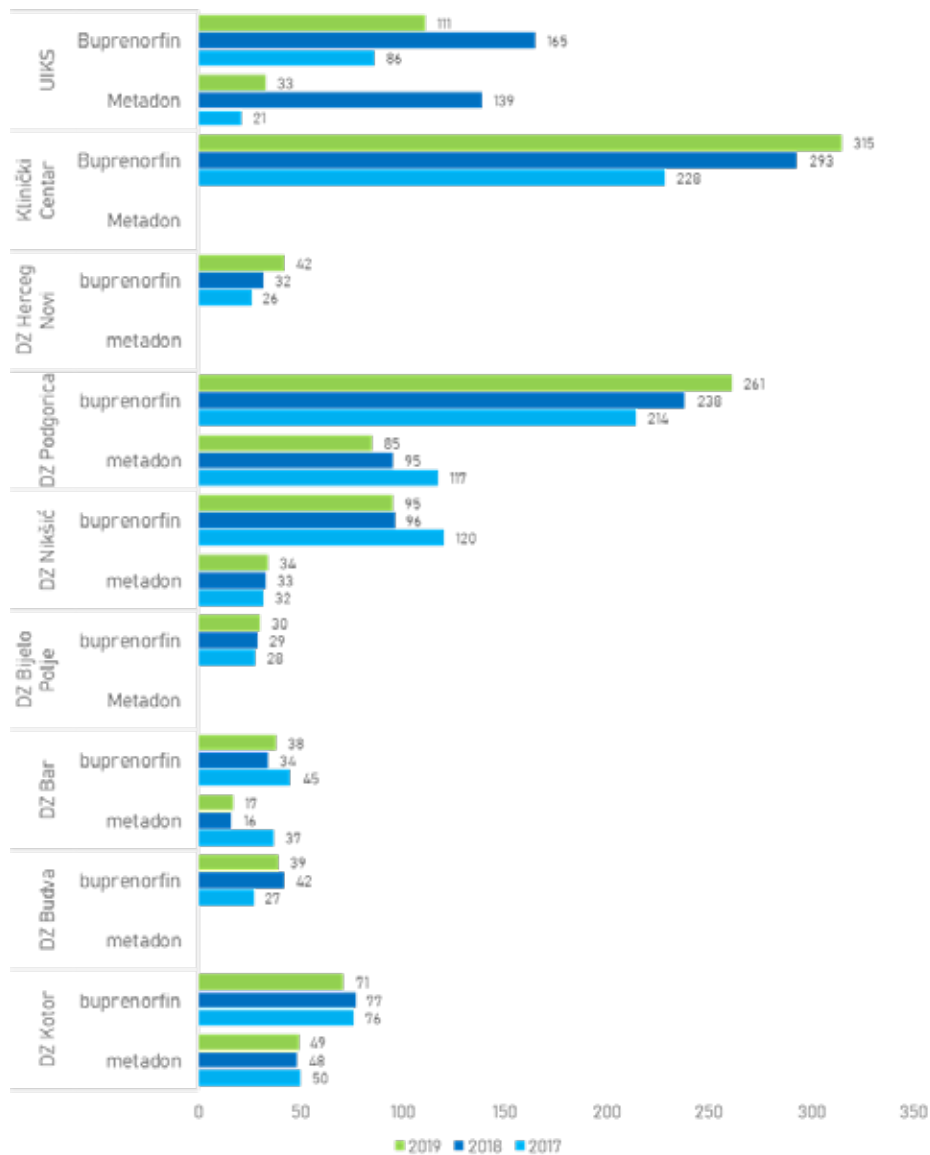
Metadon i buprenorfin, od kojih su oba na SZO listi esencijalnih lijekova, najčešće su korišćeni opiodni agonisti. Postoje i drugi preparati, kao što je farmaceutski heroin (diamorphine) i sporo-otpuštajući morfin, koji se koriste u ograničenom broju zemalja.

Opioidna supstitucionna terapija u Crnoj Gori uključuje primjenu metadona ili buprenorfina. Ovu terapiju izdaju i nadgledaju javne zdravstvene institucije. Za uključivanje u tretman potreban je uput izabranog doktora i specijaliste psihijatra Doma zdravlja ili Kliničkog centra. Pri otpočinjanju tretmana, ugovor sa zdravstvenom ustanovom potpisuje pacijent i odgovorno lice za pacijenta. Terapija se preuzima na dnevnom/ nedjeljnom nivou.

Podaci o broju osoba koje koriste/injektiraju droge u periodu od 2017. do 2019. godine, dobijeni od strane svih centara za supstitucionu opiodnu terapiju, kao i Kliničkog centra Crne Gore i Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, prikazani su na Grafikonu 1.

3 WHO, UNODC and UNAIDS (2009), "Technical guide for countries to set targets for universal access to HIV prevention, treatment and care for injecting drug users. Available at <http://www.who.int/hiv/pub/idu/targetsetting/en/index.html>.

Godišnji broj klijenata po OST programu

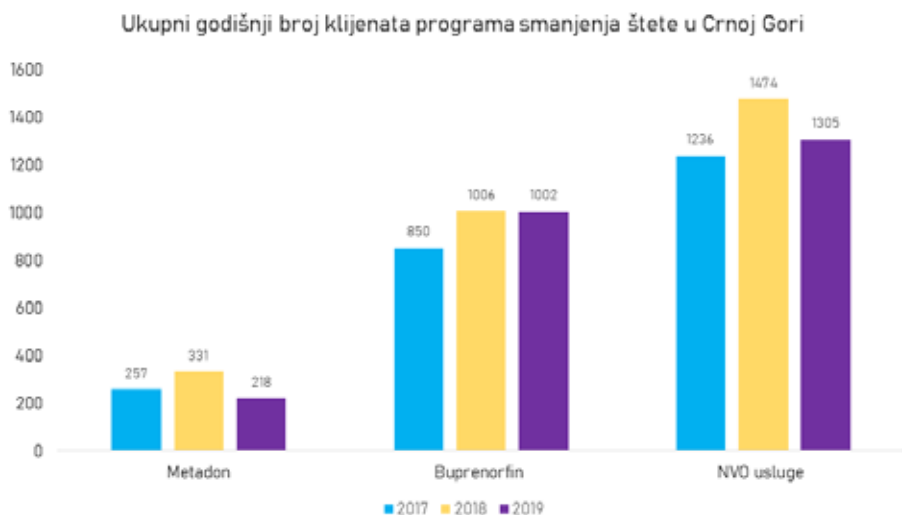
Grafikon 1. Godišnji broj klijenata po OST programu, klijenti ukupno

Usluge koje nevladin sektor pruža u ovoj oblasti, kroz **tri postojeća drop in centra i terenski rad**, uključuju:

- Distribuciju i razmjenu sterilnog pribora za injektiranje u drop in centru (igala, špriceva, destilovane vode, alkoholnih maramica podvezica, kuvala, hepatrombina...);
- Distribuciju i zamjenu sterilnog pribora za injektiranje putem terenskog rada u zajednici;
- Sakupljanje kontaminiranog pribora za injektiranje droga sa lokacija u zajednici, sigurno skladištenje i uništavanje u skladu sa zdravstvenim propisima;
- Savjetovanje za bezbjedno korišćenje/ injektiranje droga i smanjenje štete prilikom uzimanja droga;
- Omogućavanje dostupnosti u drop in centru i terensku distribuciju kondoma i lubrikanata;
- Preventivnu edukaciju - pružanje adekvatnih, na dokazima zasnovanih informacija na različite teme od značaja (krvlju i seksualno prenosive infekcije, njega vena, sigurnije injektiranje i prevencija predoziranja, HIV/ AIDS, hepatitis B i C, upotreba kondoma, efekti droga i posljedice korišćenja, liječenje bolesti zavisnosti, bezbjedno injektiranje, metadonska i buprenorfinska supstituciona terapiji, predoziranje, stigma, socijalna zaštita, itd.);
- Informisanje o ustanovama koje se bave tretmanom bolesti zavisnosti i njihovim programima, upućivanje i olakšavanje pristupa drugim institucijama i službama za testiranje i tretman zavisnosti o drogama, te socijalnim službama i drugih resursima zajednice;
- Motivisanje za uspostavljanje apstinencije te liječenje ili rehabilitaciju;
- Motivisanje i upućivanje na testiranje na krvlju i seksualno prenosive infekcije;
- Povremeno testiranje na HIV i hepatitis B i C u zajednici/na terenu;
- Pružanje psiho-socijalne podrške i savjetovanja;
- Obezbeđivanje osnovne medicinske pomoći i informisanja od strane ljekara;
- Savjetovanje sa terenskim i stručnim radnicima zaposlenim u Drop in centrima;
- Pružanje pomoći pri ostvarivanju zakonskih prava i pružanje besplatne pravne pomoći;
- Besplatne frizerske usluge, kao i usluge pranja i sušenja veša, kao i uslugu tuširanja;
- Dijeljenje polovne odjeće i obuće socijalno najugroženijima;
- U nekim centrima se vrši i distribucija hrane korisnicima/cama;
- Posredovanje, odnosno facilitacija pristupa tretmanu, pri pronalaženju zaposlenja, i sl.

Godišnje, oko **1300 osoba** dobija usluge od strane nevladinih organizacija (Grafikon 2)

Grafikon 2. Godišnji broj klijenata programa smanjenja štete u Crnoj Gori, ukupno

Benefiti programa smanjenja štete za korisnike/ce podrazumijevaju:

- Smanjenje stigme prema osobama koje koriste/injektiraju droge;
- Unapređenje kvaliteta života kroz bolji pristup zdravstvenim i socijalnim uslugama osobama koje koriste/injektiraju droge;
- Smanjenje rizika od krvlju i seksualno prenosivih infekcija, u prvom redu hepatitisa i HIV/AIDS-a;
- Smanjenje smrtnosti od predoziranja;
- Povećanje znanja o sigurnijoj upotrebi psihoaktivnih supstanci;
- Povećanje znanja o sigurnijim seksualnim praksama i seksualnom zdravlju, i povećanje upotrebe kondoma.

- Zemlje koje su prestale sa ulaganjem u programe smanjenja štete, suočile su se sa:
- Značajnim povećanjem broja inficiranih krvlju i seksualno prenosivim infekcijama;
 - Povećanjem broja smrti uslijed predoziranja psihoaktivnim supstancama;
 - Povećanjem siromaštva i velikim urušavanjem kvaliteta života kod osoba koje koriste/injektiraju droge;
 - Povećanjem broja djece koja su bez roditeljskog staranja.

Sve studije koje su istraživale ekonomsku isplativost dokazale su da je odgovorno i finansijski isplativo podržati i osnažiti programe smanjenja štete, te da takva ulaganja doprinose podizanju kvaliteta života klijenata/kinja koji/e koriste ove servise, ali i opšte zajednice.

Za dodatne informacije o programima
direktne asistencije osobama koje
koriste/injektiraju droge, odnosno
programima smanjenja štete, možete
se obratiti nevladinim organizacijama:

NVO JUVENTAS

Drop in centar Podgorica

radnim danima od 08-12h i od 17-21h

Adresa: Marka Miljanova 42

+382 20 624 608

+382 67 632 245

+382 69 160 093

+382 69 636 013

+382 67 403 435

NVO CAZAS

Drop in centar Podgorica

radnim danima od 16-20h

Adresa: Petra Prlje 39

+382 67 600 988

+382 67 602 345

Drop in centar Bar,

radnim danima od 16-20h

Adresa: Stara raskrsnica bb

+382 67 078 133

+382 30 688 641